

НОРМАТИВНИ РАЗВОЈ ПРАВИЛА О ПРИТВОРУ ИЗ УГЛА РЕФОРМЕ КРИВИЧНОПРОЦЕСНОГ ЗАКОНОДАВСТВА¹

Апстракт: Део актуелне реформе кривичнопроцесног законодавства, изражене у правилима уврћеним Нацртом Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, обухвата правила о притвору/у вези са притвором. Предмет истраживања, са савременим кривичнопроцесним доктринама, теорије о људским правима, домаће судске праксе и судске праксе ЕСПЧ, обухвата четири основне теме. Најпре, ауторка анализира разлоге за притвор који се односи на сачељавање ометања кривичног поступка због тежине кривичног дела. Предмет разматрања је и поступак одлучивања о притвору, пошеницијално увођење правила о обавезном саслушању окривљеног о разлозима за продужење притвора пре доношења одлуке о продужењу/укидању притвора, у вези са правом окривљеног на деловитно саслушање на контрарадикалном рочишту. Трећа целина односи се на право субјекта у функцији одбране да „нейосредно пре првог саслушања“ осумњиченог изврше увид „у све доказе који су од значаја за доношење одлуке о притвору“, у светлу права субјекта у функцији одбране на увид у сисе предмета и стандарда деловитног оспоравања „законитости“ притвора пре суђења. Најпоследњу, истражује право оштећеног на обавештавање/информисање о укидању притвора/бекству окривљеног из притвора, у светлу европских стандарда о правима жртава.

* Доцент, Универзитет у Београду – Правни факултет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8147-4061>, ivana.miljus@ius.bg.ac.rs.

1 Овај рад је настао као резултат истраживања у оквиру стратешког пројекта за 2025. годину „Проблеми стварања, тумачења и примене права“ (подтема: „Правосуђе и изазови данашњице“ – тема истраживачке групе: „Правосудна реформа са становишта међународног кривичног права и кривичног права“), који финансира Правни факултет Универзитета у Београду.

Кључне речи: притвор, право окривљеног на делотворно саслушање, право окривљеног на увид у списе предмета, право оштећеног на информисање о укидању притвора/бекству из притвора.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА О ОСНОВНИМ НОВИНАМА ПРАВИЛА О ПРИТВОРУ/У ВЕЗИ СА ПРИТВОРОМ У НАЦРТУ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Притвор је најоштрија, најјача, факултативна, изузетна, нужна мера процесне принуде у кривичном поступку и најтежа мера за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка.² Облик је привременог лишења слободе у кривичном поступку и затварања окривљеног, дозвољен изузетак од уставноправне и међународноправне начелне забране лишења слободе, који мора уско да се тумачи. Заштитне гаранције, најопштија правила и правни стандарди о „законитом“ лишењу слободе/притвору прокламована су члановима 27–31 Устава Републике Србије³ у вези са правом на слободу и безбедност (у даљем тексту: УРС). Садржани су и у захтевима везаним за дозвољено лишење слободе у кривичном поступку и заштиту појединаца од арбитрерног/самовољног лишења слободе, формулисаним у члану 5 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода⁴ (у даљем тексту: ЕКЉП) и изнедреним у судској пракси Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП). Законик о кривичном поступку⁵ (у даљем тексту: ЗКП) садржи осим начела, основних правила о притвору и права окривљених – ухапшених, детаљна правила о условима за одређивање притвора, поступку одлучивања о притвору (општа правила о поступку одлучивања, правила одлучивања у појединачним фазама

2 У доктрини се истиче да притвор осим процесних циљева има и ванпроцесне циљеве – „специјалну превенцију“ (спречавање да окривљени доврши започето/изврши неко ново кривично дело) и отклањање узнемирења јавности које угрожава неометано и правично спровођење кривичног поступка: В. Ђурђић, *Кривично йроцесно йраво – Ойшйи гео*, Правни факултет у Универзитета Нишу, Ниш, 2014, 384.

3 Устав Републике Србије, *Службени йласник Републике Србије*, број 98/2006 и 115/2021.

4 Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода измењене у складу са Протоколом 11 и Протокола број 4, 6, 7, 12, 13, *Службени лисй СЦГ* – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр. и *Службени йласник РС* – Међународни уговори, бр. 12/2010 и 10/2015.

5 Законик о кривичном поступку, *Службени йласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

поступка) и правима притвореника/дужности поступања са притвореницима. У домену притвора сучељавају се супротстављени легитимни интереси у демократском друштву: заштита права на слободу у највећој мери и „омогућавање вођења објективно брзог и ефикасног кривичног поступка“.⁶ Законска правила о притвору треба да испуне стандард успостављања правичне равнотеже између ових супротстављених интереса.

Основне новине у нацрту Закона о изменама и допунама ЗКП-а, о којем је крајем октобра прошле године окончана јавна расправа, у погледу правила о притвору/у вези са притвором, сврставамо у више целина: 1. подизање степена сумње неопходног за покретање истраге са „основа сумње“ на „основану сумњу“ и тиме изједначавање *стийена сумње захтјеваој за йокрејџање истйраје йрошйив одређеној лица* и степена сумње неопходног да би се према њему донела одлука о притвору;⁷ 2. новине у *йоїледу разлоја за йришйвор* – разлог за притвор који се односи на спречавање ометања кривичног поступка због тежине кривичног дела формално не захтева додатно утврђивање „узнемирења јавности“; 3. новине у *йоїледу йосййуйка одлучивања о йришйвору*: а) изричито формулисање права на жалбу субјеката у функцији одбране у случају да ванпретресно веће током истраге преиначи првостепено решење (којим је одбијен предлог за одређивање притвора) и одреди притвор/одреди притвор по другом основу, те изричито додељивање функционалне надлежности за одлучивање о жалби ванпретресном већу непосредно вишег суда;⁸ б) увођење правила о *обавезном саслушању окривљеној о разложима за йродужење йришйвора* у току истраге и по подизању оптужбе, пре доношења одлуке о продужењу или укидању притвора, у вези са правом окривљеног на делотворно саслушање на контрадикторном рочишту; в) *йроширивање йрава на увид у сйисе предмета осумњиченим-ухапшенима* и њиховим браниоцима – осим прописивања права да „непосредно пре првог саслушања“ осумњиченог прочитају кривичну пријаву, записник о

6 М. Милутиновић, „Превентивно лишење слободе“, *Часопис за йравна и друшйивена йишјања*, 2–3/1962, 81.

7 *Ratio* законског решења је унапређење правне сигурности, јер је суд једини орган који даје коначну оцену о томе да ли постоји овај релевантан степен сумње: Нацрт закона о изменама и допунама ЗКП – Објашњење основних правних института појединачних решења, 58–59, <https://www.mpravde.gov.rs/>, 31. октобар 2024.

8 На неопходност прописивања изричитог правила указује судска пракса у којој су видљиве дилеме о дозвољености права на жалбу у случају да ванпретресно веће поступајући по жалби на решење судије за претходни поступак у истрази одреди притвор. Несумњиво постоји правна празнина, а поступак пред ванпретресним већем је формално другостепени поступак. Дозвољеност жалбе следи из процесних гаранција у поступку лишења слободе, чињенице да је одлуком ванпретресног већа притвор одређен први пут, да је чланом 211 став 2 ЗКП прописано да притвор у истрази може одредити ванпретресно веће, а да против решења о притвору странке и бранилац могу изјавити жалбу (Вид. Пресуда Врховног касационог суда Кзз 785/2020 08.09.2020. године, Пресуда Врховног суда Кзз 1052/2023. године од 17.10.2023. године, <https://www.vrh.sud.rs/>, 12. март 2025.

увиђају и налаз и мишљење вештака и прописивање права да изврше увид „у све доказе који су од значаја за доношење одлуке о притвору“; 3. *новине у љоїледу љрава ухайшеної/љрићвореника*: а) формулисање посебног и изричитог права окривљеног-ухапшеног на комуникацију са дипломатско-конзуларним представником државе чији је држављанин, представником овлашћене међународне организације јавноправног карактера,⁹ које обухвата право на посете и помоћ у избору браниоца, садржано у поуци о правима;¹⁰ б) изричито прописивање новог права притвореника – на основу решења судије за претходни поступак могућност да притвореник разговара телефоном са лицима која имају право на посету, што се надзира снимањем; 4. *новине у домену љрава ошћећеної* – право оштећеног на обавештење о укидању притвора/бекству окривљеног из притвора, и „мерама које су предузете ради његове заштите“, у светлу европскоправних стандарда о правима жртава.

2. ПРИТВОР ЗБОГ ТЕЖИНЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Разлог за одређивање притвора у вези са тежином кривичног дела присутан је током историјског развоја нашег кривично процесног законодавства. Тежина кривичног (казненог) дела за које се водио кривични поступак,

9 У питању је право на несметану комуникацију, комуникацију без надзора, што је виљиво из правила која се односе на притворенике из члана 219 ЗКП (право на обиласке и разговор без надзора, право на несметано посећивање). Важећи ЗКП међу правима ухашшеног из члана 69 ЗКП утврђује само право ухашшеног *да захћева* да се без одлагања о његовом хашштењу обавести ова категорија лица из спољног света, дакле право на нотификацију/обавештавање у ужем смислу речи. Претходно важећи ЗКП је јасно формулисао „*љправо на неомећано ошћећење*“ лица лишеног слободе са дипломатско-конзуларним представником/представником међународне организације (Вид. Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментљар Законака о кривичном љосћујуку*, Службени гласник, Београд, 2011, 40–41).

Решење у Нацрту одражава намеру, пре свега, усаглашавања ЗКП-а са правилима прописаним у оквиру права Европске уније. Важно је истаћи да формулисање овог права захтева Бечка конвенција о конзуларним односима из 1963. године, из које произлази да је у питању комплексно право које се састоји од више појединачних права/сегмената општег права на комуникацију: право на обавештавање, право на приступ лицу лишеном слободе, право на посете, право на разговор и дописивање, право на пружање правне и других видова помоћи.

10 Наглашена је тенденција редактора да домаће кривичнопроцесно право ускладе са релевантним правом ЕУ које се односи на окривљене-ухашшене. Полазећи од уставом гарантованог права на слободу и безбедност и процесних гаранција овог права које садрже захтеве процесне правичности и права на правично суђење, наглашен је значај поука о правима. Шкулић истиче да су поуке о правима окривљеног од значаја за правично вођење поступка: М. Шкулић, „Начело правичног вођења кривичног поступка и начело истине у кривичном поступку“, *Правни жи-вої*, 9/10, 591–592. Поуке омогућавају делотворно остваривање права на одбрану правно неуком окривљеном.

дефинисана прописаном казном за кривично дело/казнено дело (најчешће капитална казна, могућност изрицања капиталне казне), некада и природом казног дела (поједини злочини одређене природе, „бесчашће преступи“)¹¹ као и изреченом осудом на казну одређене тежине, била је према појединим процесним законима разлог за обавезан притвор. Обавезан притвор правдан је великим „учињеним“ злом које не оправдава јемство. Тежина кривичног дела у ранијем законодавству била је и разлог због којег се притвор могао одредити (разлог за факултативни притвор), када се суду препуштала начелно слободна оцена да цени одређене околности конкретног случаја.

Елиминисање ванпроцесног услова, „узнемирења јавности“¹² из разлога за притвор начелно оправдава више разлога. Важеће нормативно решење из члана 211 став 1 тачка 4 ЗКП поставља сложен кумулативни услов тежине кривичног дела и „узнемирења јавности“, у правној теорији описиван као „хибридни основ“¹³. Захтева одређену тежину кривичног дела, према критеријуму висине запређене казне (прописана казна затвора преко десет

11 М. П. Чубински, *Научни и практични коментари Закона о судском кривичном процесу Краљевине Југославије од 16. фебруара 1929. године*, Геце Кон, Београд, 1933, 264.; Д. Г. Радовић, *Теорија казнености процесног закона о судском кривичном процесу у кривичним делима за Књажевство Србију*, 10. априла 1865., Државна штампарија, Београд, 1870, 210–214.

12 У великој мери критикован разлог за притвор који је садржао услов остварено/могуће „узнемирење грађана“ у кривичнопроцесном законодавству у доба СФРЈ, проглашен је неуставним одлуком Савезног уставног суда од 7. децембра 2000. године, јер разлог за одређивање притвора није процесноправне природе, а Устав захтева да је притварање „неопходно ради вођења кривичног поступка“ (вид. Васиљевић, Грубач, *op. cit.*, 334.). Илић запажа да су временом ставови Уставног суда у погледу лишења слободе и условима под којима она може да буде ограничена изнијансирани, што је објашњиво утицајем праксе ЕСЉП: Г. П. Илић, „Уставни основ ограничења права на слободу и безбедност“, *Казнена реакција у Србији IV део* (ур. Ђ. Игњатовић), Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2014, 82.

Један од четири „прихватљива“ општа разлога за притвор према судској пракси ЕСЉП је опасност да ће пуштање окривљеног на слободу изазвати „јавни неред“/„ ремећење јавног реда“. Прихвата се да одређена кривична дела могу да изазову „друштвене поремећаје“/„узнемиреност друштва“. „Друштвени поремећаји“ могу да оправдају притвор због посебне тежине одређених кривичних дела и реакције јавности на њих: European Court of Human Rights, *Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights – Right on liberty and security*, Council of Europe, 2024, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_eng, 20. март 2025.).

Некада безбедност окривљених захтева да се притвор продужи, али само у изузетним околностима које се доводе у везу са природом кривичног дела, условима под којима су извршена, контекста у којима су „учињена“: ECtHR, *I.A. v. France*, App. 1/1998/904/1116, 23. September 1998, para 104, 108. О овом притворском разлогу и пракси ЕСЉП вид. И. Миљуш, *Начело једнакости „оружја“ у кривичном процесу*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022, 224–226.

13 С. Кнежевић, *Кривично процесно право – Општи део*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2019, 244.

година)/природе кривичног дела + висине запрећене казне (прописана казна затвора преко пет година за кривична дела са елементима насиља), висине изречене казне (изречена казна затвора од пет година или тежа казна) и постојања чињеница и околности које се односе на „начин извршења“ или „тежину последице“, те да се утврди да су исте довеле до узнемирења јавности, које може да угрози несметано и правично вођење кривичног поступка.

У доктрини и пракси указивало се на неуједначену праксу када је у питању притвор по овом законском основу, дилеме у његовом тумачењу и потешкоће у његовом образлагању. Истицао се ризик пружања могућности арбитрерног поступања, због широко постављеног услова узнемирења јавности, „каучук“ норме/појма¹⁴, што је супротно захтеву рестриктивног тумачења изузетака од забране лишења слободе и потенцијално води екстензивном тумачењу разлога за притвор и повреди права на слободу. Услов узнемирења јавности у уставносудској пракси несумњиво се схвата као начелно сложен услов. Захтева да се утврде конкретне чињенице и околности које указују да је узнемирење јавности *објективно настало* да „реално и непосредно“ може да угрози несметано и правично вођење поступка, узрочно-последичну везу са могућношћу угрожавања несметаног и правичног вођења судског поступка.¹⁵

Нацртом Закона о изменама и допунама ЗКП суштински се враћа на решење из раније важећег ЗКП (ЗКП/2001, последње измене у октобру 2010. године), разлог за притвор који се кумулативно односи на *тежину кривичног дела* према висини запрећене казне и на постојање *посебно тешких околности кривичног дела*. Према Нацрту захтева се да се утврди да постоје *посебно*

14 О узнемирењу јавности као ванпроцесној консеквенци, приговору „каучук“ норме и одсуству критеријума за оцену „узнемирења јавности“ видети: М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024, 149.

15 Одлука Уставног суда Уж 8018/13 од 28. новембра 2013. године, <https://www.ustavni.sud.rs>, 15. март 2025.

Поједини аутори указују на недовољност истицања тежине кривичног дела, великог броја жртава, и њихове младости, тежине последица и чињеница извештавања средстава јавног информисања и оглашавања учесника у медијима. Шурлан сматра да је потребно детаљно образлагање узнемирења јавности као што је „објашњење на који начин писање средстава јавног информисања доводи до узнемирења јавности“, „на који начин средства јавног информисања угрожавају ток судског поступка“, „да ли је за окривљене безбедније да буду у притвору него на слободи“, „каква се реакција јавности мора/може очекивати у случају пуштања окривљеног да се брани са слободе...“; Т. Шурлан, „Право на личну слободу: Издвојено мишљење у односу на одлуку Уставног суда Републике Србије 595/2014“, *Наука, безбедности, полиција – Журнал за криминалистику и право*, 1/2018, 98–99.

У доктрини се указује на тешкоће важећег решења које не дозвољавају преписивање начина извршења и тешке последице дела, већ тражи образложење да околности нису типичне за конкретно кривично дело, да је због њихове особености дошло до узнемирења јавности и образложење релевантног интензитета узнемирења јавности, а да се губи из вида да свако иоле теже дело доводи више-мање до узнемирења јавности: В. Ђурђић, *op. cit.*, 394.

тежине околности под којима је учињено кривично дело“ или да тежина последице кривичног дела оправдава притвор и да се окривљеном ставља на терет кривично дело за које је прописана казна затвора преко пет година са елементима насиља или кривично дело за које се може изрећи казна затвора од десет година или тежа казна.¹⁶ Притвор чији је услов одређена прописана казна и изречена казна раздваја се у два основа за одређивање притвора, што се заговарало у правној науци полазећи од чињенице да притвор по основу изречене казне има своју посебну сврху – обезбеђење извршења казне.¹⁷ Други разлог односи се на изречену казну првостепеном пресудом – „изречена казна затвора од пет година или тежа казна“ и на утврђивање околности које се односе на „начин извршења, околности под којима је дело учињено или тежину последице кривичног дела“ које оправдавају притвор¹⁸.

Оба разлога сврставају се у превентивне разлоге за одређивање притвора, јер се њиме жели остварити сврха која се огледа у „ширем превентивном деловању ради заштите јавне сигурности и безбедности грађана“.¹⁹ Аргументи за враћање ове сличне конструкције основа могу се пронаћи свакако у аргументима за његово претходно формулисање, а то су смањење арбитрерног поступања суда због формулисања конкретног и одредивог основа у виду тежине кривичног дела и неопходности утврђивања посебно

16 У правно-техничком смислу примећују се својеврсна инверзија услова, извесно прецизирање, али и материјалне разлике у погледу тежине кривичног дела. Најпре, наводи се услов *посебно тешких околности* које се односе на околности под којима је дело учињено и *тежине последице* (која се издваја из општег појма „посебно тешких околности кривичног дела“ из ранијег законодавства). Затим, наводи се услов који се односи на тежину кривичног дела према прописаној казни. За разлику од важећег ЗКП, Нацрт садржи промену у погледу прописане казне – уместо „прописана казна затвора *преко десет година*“/“казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља“ (ЗКП/2011), наводи се „казна затвора преко пет година са елементима насиља“/„кривично дело за које се може изрећи казна *затвора од десет година или тежа казна*“, што подразумева да је у питању кривично дело „у погледу којег је казна затвора од десет година минимална прописана казна“ (вид. М. Шкулић, „Притвор као мера обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку (кривичнопроцесно законодавство Србије – норма и пракса)“, *Притвор и друге мере обезбеђења присуства окривљеног у кривичном процесу* (међународни правни стандарди, регионална законодавства и примена) (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2019, 59.)

17 В. Ђурђић, *op. cit.*, 394.

18 У односу на раније важећи ЗКП (члан 142 став 1 тачка 6 ЗКП/2001, последње измене и допуне из октобра 2010. године), запажамо разлике у правно-техничком смислу. Не наводи се услов „посебних околности кривичног дела“ које оправдавају притвор, већ се суштински ове околности посебног, нарочитог карактера, чије постојање се утврђује у конкретном случају, рашчлањују на „начин извршења“, „околности под којима је дело учињено“, „тежину последице“, према ставу израженом у уставносудској пракси обухваћене правним стандардом посебних околности кривичног дела.

19 Решење Уставног суда ИУз – 1490/2010 од 13. марта 2013. године, <https://www.ustavni.sud.rs>, 15. март 2025.

тешких околности дела (које се односе на последице, начин извршења, личност оштећеног) у сваком конкретном случају, које су конкретне и нарочите и њиховог образлагања.²⁰ Ограда у утврђивању посебно тешких околности дела су квалификаторне околности које чине елементе бића кривичног дела. Према налажењу Уставног суда и када постоји основана сумња да је учињено кривично дело под квалификаторним околностима и са елементима насиља потребно је да се утврде конкретне, нарочите посебно тешке околности дела (различите од посебних обележја кривичног дела), што спречава аутоматско одређивање притвора, а у случају да није у питању ово кривично дело може се одредити притвор ако се утврде посебно тешке околности дела.²¹

3. ПРАВО ОКРИВЉЕНОГ НА ДЕЛОТВОРНО САСЛУШАЊЕ НА КОНТРАДИКТОРНОМ РОЧИШТУ

Два потенцијално нова правила у поступка контроле трајања притвора формулишу се Нацртом Закона о изменама и допунама ЗКП-а: 1. *обавезно саслушање окривљеног о разлозима за продужење притвора пре доношења одлуке о продужењу или укидању притвора током истраје*; 2. *обавезно саслушање окривљеног о разлозима за продужење притвора пре доношења решења о продужењу или укидању притвора по подизању оптужнице*. Ratio потенцијалних новина правила о *обавезном саслушању окривљеног о разлозима за продужење притвора* су утврђене повреде процесне гаранције права на саслушање окривљеног на контрадикторном рочишту у поступку преиспитивања „законитости“ притвора („*habeas corpus*“ поступку) у појединим предметима против Републике Србије²² пред ЕСЉП и усклађивање нашег кривичнопроцесног законодавства са стандардима формулисаним у судској пракси ЕСЉП.

Поступак преиспитивања „законитости“ лишења слободе из члана 5 став 4 ЕКЉП, „*habeas corpus* правило ЕКЉП“, „гаранција камен темељац“ против арбитрерног лишења слободе,²³ подразумева право лица лишеног слободе да активно захтева од суда да преиспита лишење слободе/даље трајање лишења слободе. Трешел (*Trechsel*) објашњава да процесни захтев „*habeas corpus* поступка“ обухвата права лица лишених слободе у овом

20 *Ibid.*

21 *Ibid.* Један од аргумената против услова посебно тешких околности дела у разлогу за одређивање притвора, је да су саставни део бића кривичног дела, да не могу да престану, те да ни притвор не може да престане.

22 Вид.: ЕСЉП, *Стеван Пешировић против Србије*, Представке бр. 6097/16 и 28999/19, пресуда од 20. априла 2021. године; ЕСЉП, *Ковач против Србије*, Представка број 6673/12, пресуда од 18. јануара 2022. године; ЕСЉП, *Новаковић против Србије*, Представка број 6682/12, пресуда од 1. фебруара 2022. године, <https://www.vrh.sud.rs/>, 21. март 2025.

23 D. Harris et al., Harris, O'Boyle & Warbick: *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2014, 352.

поступку која су се временом ширила тако да сада члан 5 став 4 ЕКЉП дели бројне сличности са правима предвиђеним чланом 6 ЕКЉП.²⁴ Према пракси ЕСЉП у поступку одлучивања о притвору од „суштинске је важности“ да окривљени буде присутан на усменом рочишту односно да се одржи усмена расправа о притвору, што је један од захтева процесне правичности. Поступак за преиспитивање „законитости“ притвора захтева саслушање окривљеног, мора да буде контрадикторан и да обезбеди једнакост „оружја“ међу странкама, те се окривљеном мора обезбедити да делотворно оспорава основе навода против њега.²⁵ Када је реч о поступку у којем се одлучује о лишењу слободе, због значајног утицаја лишења слободе на основна права лица лишеног слободе, у највећој могућој мери с обзиром на околности истраге у току, потребно је такође поштовати основне захтеве права на правично суђење из члана 6 ЕКЉП, као што је право на контрадикторан поступак.²⁶ Саслушање окривљеног пре одлучивања о даљем трајању притвора заштитна је гаранција да притвор траје разумно и да се свестрано расправи даље трајање притвора након протека одређеног периода времена. У литератури и судској пракси ЕСЉП наглашава се да ипак члан 5 став 4 ЕКЉП *не захтева да се притворено лице саслушава сваки пут* пред судом када поднесе жалбу против одлуке о продужењу притвора нити сваки пут када поднесе захтев за пуштање на слободу, али да ипак треба да се омогући да оствари право на саслушање *у редовним/разумним интервалима*,²⁷ што је поновљено и у релевантним предметима против Србије.²⁸ Осим тога, у случају да је окривљени могао да се саслуша пред првостепеним судом пре

24 S. Trechsel with the assistance of S. J. Summers, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, Oxford, 2005, 478– 479.

25 ECtHR, *A. and Others v. The United Kingdom*, Application no. 3455/05, 19 February 2009, para 204; ECtHR, *Reinprecht v. Austria*, Application no. 67175/01, 15 November 2005, para 31.

26 ECtHR, *Garcia Alva v. Germany*, Application no. 23541/94, judgment 13 February 2001, para 39.

27 W. A. Schabas, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2015, 255; ECtHR, *Knebl c. République Tchèque*, Requête no 20157/05, 28 octobre 2010, para 85; ECtHR, *Çatal v. Turkey*, Application no. 26808/08, judgment 17 April 2012, para 33.

28 Против окривљеног Стевана Петровића (ЕСЉП, *Стеван Петровић против Србије*), и још четири окривљена водио се кривични поступак због четири кривична дела разбојништва. Против Стевана Петровића донето је решење о продужењу притвора петнаест пута без претходног саслушања окривљеног. Притвор је према окривљеном трајао отприлике три године и за то време окривљени је у контексту притвора пред судом четири пута био саслушаван лично. Утврђена је повреда члана 5 став 3 и 4 ЕКЉП. У предмету *Ковач против Србије*, према окривљеном Ковачу и још једном окривљеном водио се кривични поступак због кривичног дела разбојништво. Према окривљенима је притвор у истрази трајао дуже од пет месеци, а окривљени нису саслушавани пре решења о продужењу притвора. Утврђена је повреда члана 5 став 4 ЕКЉП јер је ЕСЉП нашао да саслушања нису предузета у разумним интервалима. У случају *Новаковић против Србије* донета је иста одлука.

доношења одлуке о притвору, неприсуствовање окривљеног у жалбеном поступку не крши само по себи члан 5 став 4 ЕКЉП.²⁹ У овом контексту можемо поставити питање оправданости правила којом се уводи најача заштитна гаранција, обавезно саслушање окривљеног *пре сваке одлуке* о даљем трајању притвора, у поступку аутоматске, редовне контроле притвора, контроле по службеној дужности, без предлога странака и браниоца.³⁰ Додатно, потребно је имати у виду да се члан 5 став 4 ЕКЉП формално не примењује када се одлука о продужењу притвора доноси *ex proprio motu*,³¹ већ када се уложи жалба на решење о *продужењу љрийтвора*, иако се фактички узима у обзир приликом оцене испуњености захтева члана 5 став 4 ЕКЉП да ли је окривљени саслушан у првостепеном поступку у којем је одлучено о притвору. У завршним разматрањима формулишемо потенцијалне *de lege ferenda љредлоје*, на темељу трагања за успостављање у нормативним правилима правичног баланса између права окривљеног на делотворно саслушање на усменом рочишту и ефикасности поступка.

4. ПРАВО СУБЈЕКТА У ФУНКЦИЈИ ОДБРАНЕ НА УВИД У ДОКАЗЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКЕ О ПРИТВОРУ

Примеђује се да на законодавства о лишењу слободе европских држава значајно утичу међународни стандарди формулисани у судској пракси ЕСЉП, у којој се издваја и темељна одлука у случају *Lamy v. Belgium*, 10444/83,

Притвор је у истрази због кривичног дела *љокушај убистљва љрајао око љећ месеци* без саслушања окривљеног пре доношења решења о продужењу притвора.

29 ЕСЉП, *Сљеван Пељровић љрољив Србије*, пара 155.

30 У редовном кривичном поступку, у истрази, након одређивања притвора следе две аутоматске контроле притвора по истеку сваких 30 дана (члан 215 став 2 ЗКП). Притвор у истрази може да траје још највише три месеца, али у поступку по образложеном предлогу јавног тужиоца ако се утврди постојање важних разлога за даље трајање притвора. Одлуку о продужењу/укидању притвора доноси ванпретресно веће непосредно вишег суда. У пракси притвор се продужава решењем о продужењу притвора и два/три месеца. Након подизања оптужнице, притвор се контролише аутоматски, по службеној дужности (и без предлога странака и браниоца) по истеку сваких 30 дана (до потврђивања оптужнице) и по истеку сваких 60 дана након потрђивања оптужнице (члан 216 став 3 ЗКП). Пре потврђивања оптужнице притвор увек контролише ванпретресно веће, а након потврђивања оптужнице у највећем броју случајева у пракси притвор контролише ванпретресно веће. С обзиром на широку надлежност вапретресног већа, сматрамо основаним приговор ефикасности поступања истакнут од стране стручне јавности на јавној расправи о Нацрту Закона о изменама и допунама ЗКП-а о обавезном саслушању окривљеног у поступку сваке аутоматске контроле притвора, на сваких 30 односно 60 дана.

31 ЕСЉП, *Сљеван Пељровић љрољив Србије*, пара 156.

од 30. марта 1989. године која разматра приступ информацијама у спису предмета, као захтев начела једнакости „оружја“.³² Право субјеката у функцији одбране на приступ списима предмета, одређује се као есенцијални елемент једнакости „оружја“³³. У контексту члана 5 став 4 ЕКЉП, ЕСЉП је у случају *Lamy v. Belgium*, нашао да се једнакост „оружја“ и његов аспект контрадикторан поступак, повређује ако је браниоцу ускраћен приступ документима у истражном спису који су од суштинског/кључног значаја за делотворно преиспитивање „законитости“ лишења слободе окривљеног.³⁴

Директива 2012/13/EU о праву на информисање у кривичном поступку³⁵ полази од стандарда обликованих у пракси ЕСЉП у погледу лица лишених слободе прописујући, у члану 7 став 1, право ухапшених, задржаних или њихових бранилаца на доступност докумената „кључних за делотворно йреисйййивање законййосйй“ лишења слободе.³⁶ Према тексту Директиве, да би се обезбедио правичан поступак и право на припрему одбране, јемчење права на приступ доказима треба да се односи на материјалне доказе у поседу надлежних органа, без обзира да ли су у прилог окривљеног или су у питању докази против окривљеног. У формалном смислу, ако се има у виду искључиво сфера одлучивања о лишењу слободе, указује се да се ради о потпуном приступу списима.³⁷ Доводи се у везу и са процесном гаранцијом да ухапшени буде „промптно“ и „у потпуности“ обавештен о разлозима хапшења, такође захтевом начела једнакости „оружја“³⁸. Суштински, у питању је „ограничено право приступа списима предмета које осигурава правичност претходног поступка у вези са законитошћу“ лишења слободе.³⁹ Објашњава се да опсег увида у документа зависи од потребе „откривања“ доказа, те да се откривају сви документи који су *корисни* за припрему одбране и да заштите правично поступање.⁴⁰ Истовремено, према

32 E. Maes, A. Jonckheere, „Well meant is not always well done: pre-trial detention in Belgium”, *European Perspectives on the Pre-Trial Detention: A Means of Last Resort* (eds. C. Morgenstern, W. Hammerschick, M. Rogan), Routledge, Oxon – New York, 2024, 50.

33 W. A. Schabas, *op. cit.*, 485.

34 ECtHR, *Lamy v. Belgium*, Application. 10444/83, 30 March 1989, para 29.

35 Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings, OJ L 142, <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/13/oj>, 3. април 2025.

36 Вид. Т. Бугарски, М. Писарић, „Уређење права на одбрану у праву Европске уније“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, 4/2017, 1425–1426.

37 K. Ambos, *Treatise on International Criminal Law – Volume III: International Criminal Procedure*, Oxford University Press, Oxford, 2025, 78.

38 *Ibidem*.

39 Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the right to information in criminal proceedings, COM/2010/0392 final - COD 2010/0215, para 29., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52010PC0392>, 3. април 2025.

40 Serena Quattroquolo, „The Right to Information in EU Legislation“, *Human Rights in European Criminal Law: New Developments in European Legislation and Case Law after the Lisbon Treaty* (ed. Stefano Ruggeri), Springer, Cham, 2015, 88.

контекстуалним тумачењима која се истичу у доктрини, а која нису неспорна имајући у виду пре свега језичко тумачење, Директива поставља изузетак који се примењује и на правило о приступу материјалима у вези са лишењима слободе.⁴¹ Приступ списима предмета може се ускратити када је то неопходно у следећим случајевима : 1. *пошребје заштитије лица* – када приступ може да доведе до озбиљног угрожавања живота/основних права друге особе; 2. *пошребје заштитије јавној интереса* – ако би ускраћивање било преко потребно ради заштите важног јавног интереса, као што је у случајевима када би приступ могао да угрози истрагу у току или да озбиљно наштети националној безбедности државе чланице у којој се води кривични поступак. Два основна приговора легислативи ЕУ су непружање релевантних смерница за утврђивање када се документи у списима предмета имају сматрати суштинским и непрецизирање опсега могућег одступања од права на увид у документе у списима.⁴²

Нацрт Закона о изменама и допунама ЗКП проширује опсег права субјеката у функцији одбране на увид у списе предмета, у ситуацији лишења слободе окривљеног. Осим права да у време „непосредно пре првог саслушања“ осумњиченог прочитају изричито одређене материјале у списима предмета – кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака, утврђује и право да изврше увид „у све доказе који су од значаја за доношење одлуке о притвору“. Овим правилом суштински се сужава и поље дозвољеног ускраћивања увида у списе предмета у најранијој фази поступка – непосредно пре првог саслушања окривљеног, тако да обухвата само оне „доказе“⁴³ који нису од значаја за одлучивање о притвору. Редактори потенцијално новог законског решења позивају се на усаглашавање са поменутом Директивом ЕУ и омогућавање остваривања права на одбрану, а посебно „право на једнакост оружја“.⁴⁴ Процесна јемства начела једнакости „оружја“ која се у литератури издвајају из одлука ЕСЉП су могућност странака да поднесу доказе, оспоре непријатељске доказе и предочавање материјала о питањима која су кључна“.⁴⁵ Правила о разматрању списа

41 Вид. A. Soo, A. Pivaty, „Access to the Case Materials in Pre-Trial Stages Critical Questions of Article 7 of Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal Proceedings“, *Eucrim – The European Criminal Law Association's Forum*, 1/2019, 61–62.

42 A. Martufi, C. Peristeridou, „Pre-trial Detention and EU Law: Collecting Fragments of Harmonisation Within the Existing Legal Framework“, *European Papers*, 3/2020, 1483.

43 У адверзијалном типу поступка у упоредном праву сусрећемо појам списка о лишењу слободе (*custody record*) у којима се евидентирају подаци о лишењу слободе, који сам по себи има доказну вредност и за тужилаштво и за субјекте у функцији одбране и обезбеђује „детаљно бележење свих аспеката лишења слободе осумњиченог“: L. Maunford, *Criminal Litigation*, Oxford University press, Oxford, 2022, 69.

44 Нацрт закона о изменама и допунама ЗКП – Објашњење основних правних института појединачних решења, *op. cit.*, 54.

45 D. Vitkauskas, G. Dikov, *Zaštita prava na pravično suđenje prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*, Vijeće Evrope, Strazbur, 2012, 56.

предмета (чл. 250-251 ЗКП) не уређују ограничење права окривљеног и браниоца, већ основно правило којим се јемчи право субјектима у функцији одбране да након саслушања окривљеног разматрају списе и „разгледају прикупљене предмете који служе као доказ“ (члан 251 став 1 ЗКП).

Једно од права ухапшеног у оквиру процесног аспекта „*habeas corpus* поступка“, елеменат начела једнакости „оружја“ и захтев начела расправности/контрадикторности (расправног/контрадикторног поступка) је право на увид у списе предмета односно према англоамеричкој терминологији, прихваћеној у судској пракси ЕС/ЈП, право на откривање материјала из списка предмета субјектима у функцији одбране. Право је практично ограниченог домашаја. Односи се искључиво на материјале из истражног списка од суштинског значаја/есенцијалне за делотворно преиспитивање „законитости“ притвора⁴⁶, које садрже инкриминишуће доказе/доказе против окривљеног, на којима суд темељи одлуку о притвору. Корелативно овом праву, постављена је дужност органа поступка у истражној фази да „открије“ субјектима у функцији одбране ове документе. Кршење дужности повреда је права лица лишеног слободе да захтева преиспитивање „законитости“ притвора из члана 5 став 4 ЕК/ЈП. Повреда начела једнакости „оружја“ видљива је у ситуацији када су и јавно тужилаштво и суд упознати са садржином доказа на којима се заснива оцена сумње у погледу окривљеног и који су кључни за доношење одлуке о притвору, док субјекти у функцији одбране нису упознати са њиховим тачним садржајем.⁴⁷ Веза начела једнакости „оружја“ и преиспитивања „законитости“ притвора огледа се у томе што субјектима у функцији одбране мора да се пружи прилика да оспоре доказе те и „налазе“ (засноване на тим доказима) на које се позива јавно тужилаштво и суд.⁴⁸ Право на преиспитивање доказа подразумева могућност да субјекти у функцији одбране оспоре поузданост и доказну снагу доказа на којима се темеље закључци суда. Окривљеном или његовом браниоцу морају се учинити доступним информације у виду доказа који се односе на постојање „разумне“ (основане) сумње у погледу кривичног дела и доказа које се односе на разлоге за притвор.

Концепт „тајне пре суђења“, видљив у пракси националних легислатива, омеђен је захтевом легитимног циља и „проласком“ теста пропорционалности балансирањем индивидуалног интереса окривљеног и општег интереса заједнице.⁴⁹ Један од легитимних циљева у кривичном поступку је спречавање недозвољеног утицаја на доказе и угрожавања ефикасности

46 ECtHR, *Garcia Alva v. Germany*, Application no. 23541/94, 13 February 2001, para 39; *Mooren v. Germany*, Application no. 11364/03, 9 July 2009, para 124; *Emilian-George Igna v. Romania*, Application no. 21249/05, 26 November 2013, para 25–34; *Ragip Zarakolou c. Turquie*, Requête no 15064/12, 15 Septembre 2020, paras 59–61.

47 ECtHR, *Emilian-George Igna v. Romania*, para 31.

48 ECtHR, *Emilian-George Igna v. Romania*, para 33.

49 European Union, Council of Europe, *Pre-trial Detention – Monitoring Tool*, 45, <https://rm.coe.int/assessment-tool-on-pre-trial-detention/1680780295>, 2. април 2025.

спровођења истраге и „заstraшивање“ „сведока“. Међутим, право на приступ списима предмета не може да се ограничи тако да би спречавао браниоца окривљеног да преиспитује законитост и правилност одлуке о притвору.⁵⁰ Информације од суштинског значаја за оцену „законитости“ притварања, треба да буду доступне браниоцу осумњиченог „на одговарајући начин“.⁵¹ Овим се фактички задржава извесна дискреција када је у питању модалитет приступа списима.⁵² Према тумачењима из судске праксе ЕСЉП, закључује се да право на приступ материјалима из списка предмета приликом лишења слободе може да се ограничи ако је то *сйриктино неойходно*, на пример, ради заштите безбедности и сигурности трећих лица (сведока или жртава).⁵³ Поставља се минимални стандард у погледу опсега материјала којима субјекти у функцији одбране имају право на приступ – постојање „довољно сазнања о кључним доказима“ за оспоравање „законитости“ лишења слободе.⁵⁴

Бројна су практична питања која се постављају у вези са осетљивим питањем по право на одбрану окривљеног, увид у списе предмета у претходном поступку, између осталог, и који су критеријуми на основу којих се закључује да докази треба да буду „откривени“ одбрани, с обзиром да бранилац (који би био најкомпетентнији да оцени који су докази кључни за делотворно оспоравање лишења слободе) нема приступ целокупном спису предмета; како је могуће да субјекти у функцији одбране контролишу да ли су сви такви докази „откривени“.⁵⁵ С обзиром на чињеницу да је јавни тужилац орган поступка који спроводи истрагу/доказне радње пре оптужења, те коме се фактички препушта да цени непосредно пре првог саслушања осумњиченог који докази су „кључни“ за одлучивање о притвору, са аспекта остваривања начела једнскости „оружја“ поставља се питање контроле/преиспитивања ускраћивања увида у списе предмета на основу одлуке јавног тужиоца чије уређење изостаје у Законику о кривичном поступку.⁵⁶

50 ECtHR, *Lietzow v. Germany*, Application no. 24479/94, 13 February 2001, para 44; *Migon v. Poland*, Application no. 24244/94, 25 June 2002, para 79.

51 ECtHR, *Lietzow v. Germany*, para 47; *Migon v. Poland*, para 80; *Chruscinski v. Poland*, Application no. 22755/04, 6 November 2007, para 56.

52 Andreas von Staden, *Strategies of Compliance with the European Court of Human Rights: Rationa Choice Within Normative Constraints*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2018, 187.

53 A. Soo, A. Pivaty, *op. cit.*, 61.

54 ECtHR, *Atilla Taş v. Turkey*, Requête no 72/17, 19 Janvier 2021, para 151, 153.

55 *Ibid.*, 61.

56 Полазећи од целокупног текста Нацрта Закона о изменама и допунама ЗКП-а, примећујемо да је у погледу „неправилности у току истраге“ задржана само хијерархијска контрола поступања јавног тужиоца која се активира правним средством субјеката у функцији одбране – „приговором надлежном главном јавном тужиоцу“ и да је елиминисано правно средство притужбе судији за претходни поступак (члан 133 Нацрта), те тиме и преиспитивање од стране суда потенцијалних неправилности током истраге. Садржина приговора због неправилности

Полазећи од аспекта уставног и конвенцијског права на слободу и права ухапшеног на информисање о разлозима лишења слободе, сматрамо да је потребно имати у виду да упознавање са доказима у списима предмета практично обухвата материјале/документе из којих произлазе подаци на којима се заснива оцена разлога за лишење слободе и оцена „законитости“ поступка лишења слободе.

5. ПРАВО ОШТЕЋЕНОГ НА ОБАВЕШТЕЊЕ О УКИДАЊУ ПРИТВОРА/БЕКСТВУ ОКРИВЉЕНОГ ИЗ ПРИТВОРА

Право жртве да буде обавештена да је поново на слободи ухапшени-окривљени током поступка због одређених кривичних дела (право на обавештавање о затворском статусу/изласку из затвора окривљеног)⁵⁷ и осуђени за одређена кривична дела запажамо у упоредном праву. Право жртава на ову врсту информација, одраз је еволуције права жртава одређених тешких кривичних дела у адверзијалним поступцима, и третира се као неизоставни део савремених процедура у САД.⁵⁸ *Ratio* моделирања правила о обавештавању жртава у актуелном кривичном поступку је пре свега посебна опасност коју слобода окривљеног представља за жртве, у виду ризика од упућивања претњи жртви, примене насиља да би се жртва „трајно ућуткала“ или спречило њено касније сведочење у кривичном поступку.⁵⁹ Осим тога, обавештавање о слободи окривљеног/осуђеног, јача поверење жртава и јавности у правосудни систем.⁶⁰

Право жртве/оштећеног на службено/званично обавештавање о укидању притвора окривљеном и бекству окривљеног из притвора у земљама ЕУ једно је од права на информисање жртве/оштећеног, везано за конкретан кривични поступак и „кретања“ у том кривичном поступку (тзв. „право

током истраге, правног средства субјеката у функцији одбране, који се на годишњем нивоу ретко користи, често се односи на ускраћивање субјектима у функцији одбрани да остваре право да у току истраге разматрају списе и разгледају предмете. Од јавног тужиоца се захтева да доноси формалну одлуку о ускраћивању увида у списе ради омогућавања преиспитивања одлуке: И. Миљуш, *op. cit.*, 297–298.

57 A. Sharma, *Implementation of Rights for Crime Victims in Theory and Practice: Lessons from India*, Routledge, Abington, 2025, 30–31.

58 C. M. Rennison, M. Dodge, *Introduction to Criminal Justice: System, Diversity and Change*, Sage Publications, Los Angeles, 2016, 316.

59 Proposing an Amendment to the Constitution of the United States to protect the rights of crime victims: Hearing before Subcommittee on the Constitution of the Committee on the Judiciary House of Representatives – One Hundred Twelfth Congress, Second Session on H.J. Res. 106., Washington 2012, 114., <https://books.google.rs>, 10. април 2025.

60 A. Sharma, *op. cit.*, 30–31.

жртве на информацију о свом случају/предмету“) и један је од инструмента за заштиту жртве/оштећеног. Садржано је у Директиви ЕУ 2012/29⁶¹ о успостављању минималних стандарда права, подршке и заштите жртава кривичних дела, тзв. Директива о правима жртве (*Victims' Rights Directive*) и у Препоруци ЕУ о правима, службама и подршци жртвама кривичног дела.⁶² Обухваћена је правом жртва да добију релевантне информације које ће им бити разумљиве током поступка у целости.⁶³ Формулисано је и у Нацрту Закона о изменама и допунама ЗКП-а, међу правима оштећеног, као ново право оштећеног. У одређеној мери упрошћено је у односу на право ЕУ које садржи детаљније услове обавештавања, захтев „утврђивања опасности/ризика од штете за жртву“ и изузетак од обавештавања („утврђивање ризика штете за „учиниоца“ коју би проузроковала обавест“).

Према тексту Нацрта оштећени има право да „без одлагања, на лични захтев, буде обавештен о укидању притвора/бекству окривљеног из притвора, као и мерама које су предузете ради његове заштите, уколико је то потребно“ (члан 23 став 1 тачка 13 Нацрта). Ово право оштећеног на основу Нацрта није ограничено на кривична дела одређене природе/одређену категорију/групу кривичних дела и формално односи се само на притвор, не и на задржавање у предистражном поступку ради саслушања осумњиченог, краткотрајан вид лишења слободе осумњиченог, обухваћено правилом о обавештавању из члана 6 став 5 Директиве 2012/29.⁶⁴ У преамбули

61 The Directive of the European Parliament and of the Council 2012/29 of 25 October 2012, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, *OJ L 315*, 14.11.2012, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng>, 5. април 2025.

62 Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers on rights, services and support for victims of crime, Adopted by the Committee of Ministers on 15 March 2023 at the 1460th meeting of the Ministers' Deputies, <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-eng-recommendation-trafficking/1680ab4922>, 5. април 2025.

63 M. Matic Bošković, T. Russo, „Novelties Proposed by the European Commission on Victims' Rights Protection, and its Relevants for Serbian Authorities“, *The Position of Victims in the Republic of Serbia* (eds. M. Kolaković-Bojović, I. Stevanović), Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, 2024, 37.

64 У доктрини се истицао *de lege ferenda* предлог да се званична обавест упућена оштећеном односи на случајеве када се окривљеном ставља на терет кривично дело против полне слободе или друго кривично дело чије је обележје принуда или злостављање/друго кривично дело са елементима насиља и на ситуацију бекства из задржавања у предистражном поступку и бекства осуђеног према којем је извршавана заводска кривична санкција. Вид: M. Škulić, I. Miljuš, „The impact of Basic Victimological Conceptions and the idea of Restorative Justice on the position of the injured party in Criminal procedure: A Review of international Standards“, *The Position of Victims in the Republic of Serbia* (eds. M. Kolaković-Bojović, I. Stevanović), Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, 2024, 23–24; M. Шкулић, „Кривичнопроцесно законодавство Србије и жртва кривичног дела (Директива 2012/29 ЕУ) и други међународноправни стандарди – степен усаглашености, искуства примене и мере унапређења“,

Директиве, упућује се да се у погледу оцене „ризика штете за жртву“ имају у виду чиниоци попут природе и тежине кривичног дела и ризика одмазде, те да се обавештавање не примењује када се поступак води због лакших кривичних дела у којима постоји мали ризик од штете за жртву (параграф 32 преамбуле Директиве). У нашој доктрини се указује, полазећи од текста Директиве који фактички релативизује право оштећеног, да је потребно прописати изузетак од обавештавања – одбијање захтева ако се оцени да би давањем тражене информације наступила „непосредна опасност по живот и тело окривљеног“.⁶⁵ На нивоу Европске уније истичу се препоруке за успостављање *система за обавештавање о притвору*, како жртва које би могле да добијају информације о статусу притвора и да се региструју за примање обавештења када дође до промене тог статуса, тако и државних органа надлежних за спровођење мере притвора који би могли овим путем да координишу своје активности и размењују информације о притвору.⁶⁶ Овим се омогућава систем аутоматског обавештавања компјутерског програма који функционише по регистровању жртве и пружа одређене податке жртви уколико се притворски статус променио (податак о бекству, укидању притвора, премештају, смрти окривљеног).

Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите) (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020, 71–73. На потребу „конкретизације круга кривичног дела“ за које се везује право оштећеног на обавештавање указује и Бејатовић: С. Бејатовић, „Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)“, *Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)* (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020, 27.

Сужавање права оштећеног на обавештавање о чињеници да је окривљени који је био у притвору на слободи на кривичне поступке који се воде за поменуто кривична дела оправдано је са аспекта заштите оштећеног од секундарне виктимизације, наглашене код ових кривичних дела, и заштите неретко „заstraшеног“ оштећеног када су у питању кривична дела са елементима насиља/чије је битно обележје принуда. Ако је притвор одређен из превентивних разлога, постојања конкретне опасности од понављања кривичног дела/дovршења покушаног/извршења кривичног дела којим се прети, у одређеној мери хитно обавештавање оштећеног практично може да смањи ризик по његова основна добра.

65 *Ibidem*.

66 European Commission, DG Justice, December 2013, DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, 20, <https://www.legal-tools.org/doc/daaee5/pdf/>, 10. април 2025.

6. ЗАКЉУЧАК

Нормативни развој правила о притвору, видљив у Нацрту Закона о изменама и допунама ЗКП-а, одражава јачање заштитних гаранција „законитости“ лишења слободе: 1. у *погледу материјалној захтева лишења слободе*: а) смањује се поље дискреционе оцене суда пружањем гаранција рестриктивног тумачења разлога за притвор због тежине кривичног дела; б) омогућавање двоструког испитивања постојања основане сумње у погледу окривљеног и кривичног дела које му се ставља на терет, путем судске контроле оцене основане сумње (релевантног степена сумње за спровођење истраге) и судске оцене основане сумње (примарног услова за одређивање притвора); 2. у погледу *процесној захтева лишења слободе*: а) отклањање правних празнина у поступку одлучивања о притвору; б) јачање процесних јемстава преиспитивања „законитости“ лишења слободе (право окривљеног на делотворно саслушање, право субјеката у функцији одбране на увид у списе предмета); в) усклађивање кривичнопроцесног законодавства са европскоправним стандардима.

Ако се има у виду да дужност суда да саслушава окривљеног, како у истрази, тако и у поступку по подизању оптужнице, пре сваког одлучивања о продужењу притвора, може да доведе до преоптерећености суда (првенствено ванпретресног већа, у фази након подношења оптужбе суду) као и да се према општим начелима изведеним у пракси ЕСЉП захтева саслушање окривљеног „у разумним интервалима“, чини се да је остављен простор да се дужност саслушања окривљеног пропише истрази у *исцрпљујућу образложеном предлоу надлежној јавној тужиоца да се притвор у истрази додатоно продужи за још три месеца* из важних разлога (члан 215 став 2 ЗКП). У погледу одлучивања о притвору по подизању оптужбе, полазећи од стандарда успостављања правичног баланса међу легитимним интересима у кривичном поступку/у вези са кривичним поступком, сматрамо разумним да се размотри следећи *de lege ferenda* предлог: *Суд ће саслушајући окривљеног пре доношења одлуке о продужењу или укидању притвора о разлозима за продужење притвора ако то захтевају трајање притвора и потребно да се даље трајање притвора свесрпано расприви*. Саслушање окривљеног под овим условима може се прописати и у жалбеном поступку када су у питању одлуке суда о продужењу притвора, на седници већа другостепеног суда – након подизања оптужнице, у члану 216 ЗКП.

Несумњиво је оправдано нормативно проширивање права на увид у списе предмета субјектима у функцији одбране када је у питању окривљени-ухапшени са аспекта међународног права људских права и уставног права на слободу и безбедност, правично суђење и одбрану окривљеног. Међутим, већ сада се чини да је предвидиво да ће се пракса суочити са тешкоћама у тумачењу стандарда „доказа од значаја за доношење одлуке о притвору“ и да ће се у поступцима у већој мери оспоравати одлуке о увиду у списе предмета, тачније ускраћивање увида у списе предмета у погледу појединих доказа и материјала

у списима предмета. Поставља се питање контроле слободне оцене јавног тужиоца о оцени доказа, материјала/докумената као значајних/есенцијалних/суштинских за одлучивање о притвору и да ли је оправдано елиминисање правног средства притужбе судији за претходни поступак због неправилности током истраге, иако се ово правно средство веома ретко користи у пракси од стране субјеката у функцији одбране (члан 312 став 3 ЗКП).

ЛИТЕРАТУРА

- Ambos K., *Treatise on International Criminal Law – Volume III: International Criminal Procedure*, Oxford University Press, Oxford, 2025.
- Бејатовић С., „Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)“, *Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)* (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020.
- Бугарски Т., Писарић М., „Уређење права на одбрану у праву Европске уније“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2017.
- Васиљевић Т., Грубач М., *Коментар Закона о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Vitkauskas D., Dikov G., *Zaštita prava na pravično suđenje prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*, Vijeće Evrope, Strazbur, 2012.
- Von Staden A., *Strategies of Compliance with the European Court of Human Rights: Rational Choice Within Normative Constraints*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2018.
- Ђурђић В., *Кривично процесно право – Општи део*, Правни факултет у Универзитета Нишу, Ниш, 2014.
- Илић Г. П., „Уставни основ ограничења права на слободу и безбедност“, *Казнена реакција у Србији IV део* (ур. Ђ. Игњатовић), Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2014.
- Кнежевић С., *Кривично процесно право – Општи део*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2019.
- Maes E., Jonckheere A., „Well meant is not always well done: pre-trial detention in Belgium“, *European Perspectives on the Pre-Trial Detention: A Means of Last Resort* (eds. Christine Morgenstern, Walter Hammerschick, Marry Rogan), Routledge, Oxon – New York, 2024.
- Martufi A., Peristeridou C., „Pre-trial Detention and EU Law: Collecting Fragments of Harmonisation Within the Existing Legal Framework“, *European Papers*, Vol. 5, 3/2020
- Matić Bošković M., Russo T., „Novelties Proposed by the European Commission on Victims' Rights Protection, and its Relevants for Serbian Authorities“, *The Position of Victims in the Republic of Serbia* (eds. Milica Kolaković - Bojović,

- Ivana Stevanović), International scientific thematic conference (Palic, 12-13 June 2024), Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, 2024.
- Mauntonford L., *Criminal Litigation*, Oxford University press, Oxford, 2022.
- Милутиновић М., „Превентивно лишење слободе“, *Часопис за правна и друштвена истраживања*, 2-3/1962
- Миљуш И., *Начело једнакости „оружја“ у кривичном процесу*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022.
- Радовић Д. Г., *Теорија казнене процесуалне савести на Законику у процесу судског у кривичним делима за Краљевство Србију*, 10. априла 1865, Београд, Државна штампарија, 1870.
- Rennison C. M., Dodge M., *Introduction to Criminal Justice: System, Diversity and Change*, Sage Publications, Los Angeles, 2016.
- Soo A., Pivaty A., „Access to the Case Materials in Pre-Trial Stages Critical Questions of Article 7 of Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal Proceedings“, *Eucrim – The European Criminal Law Association's Forum*, 1/2019.
- Sharma A., *Implementation of Rights for Crime Victims in Theory and Practice: Lessons from India*, Routledge, Abington, 2025.
- Schabas W. A., *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Trechsel S. with the assistance of Sarah J. Summers, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, Oxford, 2005.
- Harris D. et al., Harris, O'Boyle & Warbrick: *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Чубински М.П., *Научни и практични коментари Закона о судском кривичном процесу Краљевине Југославије од 16. фебруара 1929. године*, Геце Кон, Београд, 1933.
- Шкулић М., „Начело правичног вођења кривичног поступка и начело истине у кривичном поступку“, *Правни живот*, 9/10
- Шкулић М., „Притвор као мера обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку (кривичнопроцесно законодавство Србије – норма и пракса)“, *Приговор и друге мере обезбеђења присуства окривљеног у кривичном процесу (међународни правни стандарди, регионална законодавства и примена)* (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС – а у Србији, Београд, 2019.
- Шкулић М., „Кривичнопроцесно законодавство Србије и жртва кривичног дела (Директива 2012/29 ЕУ) и други међународноправни стандарди – степен усаглашености, искуства примене и мере унапређења“, *Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)* (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020.
- Шкулић М., *Кривично процесно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024.

- Škulić M., Miljuš I., „The impact of Basic Victimological Conceptions and the idea of Restorative Justice on the position of the injured party in Criminal procedure: A Review of international Standards”, *The Position of Victims in the Republic of Serbia* (eds. Milica Kolaković - Bojović, Ivana Stevanović), International scientific thematic conference (Palic, 12-13 June 2024), Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, 2024.
- Шурлан Т., „Право на личну слободу: Издвојено мишљенје у односу на одлуку Уставног суда Републике Србије 595/2014“, *Наука, безбедносћ, њолиција – Журнал за криминалистћику и њправо*, Вол. 23, 1/2018
- Quattroquolo S., „The Right to Information in EU Legislation“, *Human Rights in European Criminal Law: New Developments in European Legislation and Case Law after the Lisbon Treaty* (ed. Stefano Ruggeri), Springer, Cham, 2015.

СУДСКА ПРАКСА

- ECtHR, *Atila Taş v. Turkey*, Requête no 72/17, 19 janvier 2021
- ECtHR, *A. and Others v. The United Kingdom*, Application no. 3455/05, 19 February 2009, para 204; ECtHR, *Reinprecht v. Austria*, Application no. 67175/01, 15 November 2005
- ECtHR, *Garcia Alva v. Germany*, Application no. 23541/94, 13 February 2001
- ECtHR, *Emilian-George Igna v. Romania*, Application no. 21249/05, 26 November 2013
- ECtHR, *I.A. v. France*, App. 1/1998/904/1116, 23. September 1998
- ЕСЉП, *Ковач њроћив Србије*, Представка број 6673/12, пресуда од 18. јануара 2022.
- ECtHR, *Knebl c. République Tchèque*, Requête no 20157/05, 28 octobre 2010
- ECtHR, *Lamy v. Belgium*, Application. 10444/83, 30 March 1989
- ECtHR, *Lietzow v. Germany*, Application no. 24479/94, 13 February 2001
- ECtHR, *Migon v. Poland*, Application no. 24244/94, 25 June 2002
- ECtHR, *Mooren v. Germany*, Application no. 11364/03, 9 July 2009
- ЕСЉП, *Новаковић њроћив Србије*, Представка број 6682/12, пресуда од 1. фебруара 2022. године
- ECtHR, *Ragip Zarakolou c. Turquie*, Requête no 15064/12, 15 Septembre 2020
- ЕСЉП, *Сћеван Пећировић њроћив Србије*, Представке бр. 6097/16 и 28999/19, пресуда од 20. априла 2021. године
- ECtHR, *Çatal v. Turkey*, Application no. 26808/08, judgment 17 April 2012
- ECtHR, *Chruscinski v. Poland*, Application no. 22755/04, 6 November 2007
- Одлука Уставног суда Уж 8018/13 од 28. новембра 2013. године, <https://www.ustavni.sud.rs>
- Пресуда Врховног касационог суда Кзз 785/2020 08.09.2020. године, <https://www.vrh.sud.rs/>
- Пресуда Врховног суда Кзз 1052/2023. године од 17.10.2023. године, <https://www.vrh.sud.rs/>

Решење Уставног суда ЈУз – 1490/2010 од 13. марта 2013. године, <https://www.ustavni.sud.rs>

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

European Court of Human Rights, *Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights – Right on liberty and security*, Council of Europe, 2024, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_eng, 20. март 2025.

European Commission, DG Justice, December 2013, DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, 20, <https://www.legal-tools.org/doc/daaee5/pdf/>, 10. април 2025.

European Union, Council of Europe, *Pre-trial Detention – Monitoring Tool*, 45, <https://rm.coe.int/assessment-tool-on-pre-trial-detention/1680780295>, 2. април 2025.

Нацрт закона о изменама и допунама ЗКП – Објашњење основних правних института појединачних решења, 58–59, <https://www.mpravde.gov.rs/>, 31. октобар 2024.

Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the right to information in criminal proceedings, COM/2010/0392 final - COD 2010/0215, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52010PC0392>, 3. април 2025.

Proposing an Amendment to the Constitution of the United States to protect the rights of crime victims: Hearing before Subcommittee on the Constitution of the Committee on the Judiciary House of Representatives – One Hundred Twelfth Congress, Second Session on H.J. Res. 106., Washington 2012, <https://books.google.rs>, 10. април 2025.

ПРАВНИ ИЗВОРИ

Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings, OJ L 142, <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/13/oj>, 3.4.2025.

Directive of the European Parliament and of the Council 2012/29 of 25 October 2012, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, OJ L 315, 14.11.2012, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng>

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода измењене у складу са Протоколом 11 и Протокола број 4, 6, 7, 12, 13, *Службени листи СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр. и *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/2010 и 10/2015.

Законик о кривичном поступку, *Службени йласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers on rights, services and support for victims of crime, Adopted by the Committee of Ministers on 15 March 2023 at the 1460th meeting of the Ministers' Deputies, <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-eng-recommendation-trafficking/1680ab4922>.

Устав Републике Србије, *Службени йласник Републике Србије*, број 98/2006 и 115/2021.

Ivana Miljuš, PhD*

NORMATIVE DEVELOPMENT OF DETENTION RULES FROM THE PERSPECTIVE OF CRIMINAL PROCEDURE LAW REFORM

Summary

Part of the ongoing reform of criminal procedure legislation, as expressed in the rules established by the Draft Law on Amendments and Supplements to the Criminal Procedure Code, includes provisions related to detention. From the standpoint of criminal procedure doctrine, human rights theory, domestic case law, and the jurisprudence of the European Court of Human Rights, the research addresses four main topics. First, the author analyzes the reason for detention related to preventing obstruction of criminal proceedings due to the gravity of the criminal offence. The paper also considers the procedure for deciding on detention, including the potential introduction of a rule requiring the mandatory hearing of the defendant regarding the reasons for extending detention before a decision is made on its extension or repeal, in connection with the defendant's right to an effective hearing at an adversarial proceeding. The third section addresses the right of the defense to access „all evidence relevant for deciding on detention” „immediately before the first interrogation” of the suspect, in light of the right of the defense to access case files and the standards of effectively challenging the „lawfulness” of pre-trial detention. Finally, the paper explores the potential right of the injured party to be informed about the repeal of detention or the escape of the defendant from detention, in light of European legal standards on victims' rights.

Keywords: detention, defendant's right to an effective hearing, defendant's right to access case files, victim's right to information on repeal of detention or the escape of the defendant from detention.

* Assistant Professor, University of Belgrade – Faculty of Law, ivana.miljus@ius.bg.ac.rs.